

Pregledni znanstveni članek (1.02)

BV 72 (2012) 4, 577—582

UDK: 27-276

Besedilo prejeto: 09/2012; sprejeto: 12/2012

Jože Krašovec

Moč tradicije in zблиževanje metod

Povzetek: Sveto pismo predstavlja univerzalno zgodovino kot vse obsegajočo zgodbo o svetu od stvarjenja do eshatološke dopolnitve. To sestavlja osnovni teološki okvir, ki je utelešen v veroizpovedih, v simbolih in v liturgijah in ga razlagajo v različnih komplementarnih pristopih in metodah v znanosti, v umetnosti in v religiji. Svetopisemska vizija univerzalne zgodovine temelji na ključnem mestu in metaforičnem pomenu besede v Svetem pismu in v judovsko-krščanski religiji in kulturi, ki obsega kozmološke in osebne razsežnosti v intenzivnem medsebojnem delovanju. Enkratna vloga besede v Svetem pismu jasno kaže, da noben enostranski in ekskluzivni pristop v znanosti in v umetnosti – zlasti v teologiji – ni upravičen. Načelo »sola Scriptura« je sprejemljivo le kot pot do kritičnega raziskovanja Svetega pisma, ki vsem raziskovalcem in splošnim bralcem besedil pomaga odkriti vzajemna razmerja naravnega in nadnaravnega reda v svetu in v duhovnih razmerjih med Bogom in ljudmi. Ta medsebojna razmerja razložijo, zakaj svetopisemska besedila bralcu dajo občutek skrivnosti in presežne resnice in zakaj nagovor resničnosti vpliva na ljudi na čustveni, intuitivni, izkustveni, instinktivni in na sublimni ravni. Prispevek se osredotoča na zблиževanje metod, ki ga omogoča novejša gibanje v raziskovanju Svetega pisma z literarnega, predvsem slogovnega vidika.

Ključne besede: beseda, božja beseda, univerzalna zgodovina, osebna razmerja, »sola Scriptura«, literarni študij, stilistika

Abstract: **The Force of Tradition and the Approaching of Methods**

The Bible presents a universal history as an overarching story of the world from Creation to eschatological consummation constituting the basic theological framework embodied in creeds, symbols and liturgies and interpreted by various complementary approaches and methods in science, art and religion. The biblical vision of universal history is based on the crucial place and the metaphorical meaning of the word in the Bible and in Judeo-Christian religion and culture, encompassing cosmological and personal dimensions in intensive interaction. The unique role of the word in the Bible makes it clear that no one-sided and exclusive approach in science and art, especially in theology, is justified. The principle »sola Scriptura« is acceptable only as a way to critical investigation of the Bible, which helps all scholars and general readers of the texts to discover complementary relations of natural and supra-natural order in the universe and in spiritual relations between God and the humans. These

complementary relations explain why biblical texts endow the reader with a sense of mystery and transcendental truth and why the persuasion of reality affects people on emotional, intuitive, experiential, instinctive and subliminal levels. The paper focuses on the approaching of methods made possible by the recent movement in biblical research under the literary, especially the stylistic aspect.

Key words: the word, the word of God, universal history, personal relations, »sola Scriptura«, literary study, stylistics

Celostno razumevanje besede v Stari zavezi temelji na prepričanju, da je temeljni božji namen skrb za svet in za blaginjo človeštva. Iz motivacije ljubezni govori Bog prvenstveno in najbolj univerzalno po stvarjenju, najbolj specifično in intimno pa govori po izvoljenih osebah za različne sredniške funkcije. Osrednja vloga in skrajno široki semantični pomen koncepta besede v Svetem pismu zahtevata, da pomen v posameznih primerih določimo ob popolnem vrednotenju retorike, govornih figur, podob, simbolov, aluzij, konotacij in drugih načinov izražanja vsebin v strukturi besedil kot celote. V analizi strukture kot celote zavzema posebno pomembno mesto raziskovanje slogovnih prvin. Razumevanje gre iz celote do njenih delov v odnosu celotnega sistema verovanj in vrednot. To je najpomembnejše metodološko načelo, ki zbližuje razlagalce Svetega pisma v judovstvu in v krščanstvu.

1. Zbliževanje metod po načelu »naravnega zakona«

Neomejeni pomenski obseg koncepta besede v okviru vizije vesoljne odrešitvene zgodovine je razlog za večji poudarek sodobnega zanimanja za svetopisemsko razumevanje naravnega zakona. V Svetem pismu obstaja notranja zveza med razodevanjem Boga prek stvarstva in po zgodovinskih dogodkih, zato obstaja tudi notranja zveza med vsemi temeljnimi pojmi, ki označujejo naravo Boga in človeka. Ljudje poznajo naravni zakon prek izkušenj, toda svetopisemska predstavitev odnosa med Bogom in ljudmi v teleološki usmeritvi celotne zgodovine obogati naše razumevanje naravnega zakona. V Svetem pismu je veliko besedil, ki poudarjajo, da je božja ljubezen povezana s človekovo življenjsko ureditvijo v skladu z modrostjo. V Knjigi pregovorov najdemo številne odlomke, ki hvalijo personificirano modrost kot ljubeznivo in ljubečo žensko, ki jo Bog ljubi. Prav dostojanstven je poetični opis o deležu, ki ga ima Modrost v stvarjenju, Pregovori 8,22–31. V 8,17 Modrost zatrjuje: »Ljubim tiste, ki mene ljubijo, in tisti, ki me bodo vztrajno iskali, me bodo našli.«

Iz poznejše tradicije izvira Sirahova knjiga, knjiga Salomonova modrost pa še posebno veliko govori o praktični racionalnosti. V poglavju 24 Sirahove knjige si Modrost lasti večnost: »Pred stoletji, na začetku, me je on ustvaril in obstajala

bom za vse veke.« Knjiga Salomonova modrost izraža priznanje ljubeči naravi modrosti v odlomku 7,22–30. Pomembna misel, da gresta ljubezen in modrost skupaj, ima globlji pomen. Bog se je vtisnil v vesoljni svet prek modrosti in je zato naravna ureditev razumljiva in prepričljiva. Modrostna literatura je imela močan vpliv na kristološko razlago v evangelijih. V Novi zavezi je posebno dragocen predgovor k Janezovemu evangeliju (1,1–14). Po tem predgovoru Beseda ni samo ustvarjena, ampak je božja. V prvi vrstici piše: »In Beseda je bila Bog.« Božja Beseda je očitno Stvarnik, ki je navzoč v ustvarjalni ureditvi vesolja (Matjaž 2007). Ko Stvarnik postane utelešena Beseda, so modrost, sočutje in ljubezen združene zmožnosti racionalnih bitij in najvišje vrednote (Levering 2008; Volf et al. 2010).

V zgodovini razlage Svetega pisma najdemo v judovski veri in v krščanstvu iste temeljne trditve iz Svetega pisma, ker so vsi posnemali svetopisemske načine mišljenja in izražanja. Razlagalci želijo izbrskati najglobljo raven resnice, pod površjem, pod »dobesednim« pomenom svetopisemskih besedil. Tako so prišli do temeljev zaupanja v znanost, v razumsko razpravo in v naravno teologijo. Judovska filozofa Maimonides in Spinoza sta odkrila temeljno predpostavko Svetega pisma s praktičnim globljim pomenom, da je namreč božja ljubezen najvišja danost ustvarjenega sveta in človeškega rodu. Zdi se, da svetopisemski temelj vere zagovarja nekatera bolj praktična, moralna razmišljanja. Zakon postane zares učinkovit v človekovem življenju, ko pokorščina sledi razmišljanju o njegovih temeljih, razlogih in cilju.

2. Upoštevanje jezikovnega, literarnega in širokega teološkega konteksta

Priznanje notranje enotnosti rabe temeljnih pojmov v Svetem pismu glede na ureditev svetovnega in človeškega etičnega verovanja in ravnanja dokazuje, da se mora metodološko razmišljanje ukvarjati z zelo kompleksnimi razmerji na jezikovni, na literarni in na filozofsko-teološki ravni razprave. Izhodišče je široko zanimanje v svetovnih kulturah in v religijah, ki potrjujejo odsev v človekovi sreči ali blaginji. V nasprotju z modernističnim spreminjanjem vede v racionalno načelo ali metodo odpirajo mnogovrstne in medsebojno delujoče dimenzije raziskave veliko novih vidikov pri ustvarjalni raziskavi naravnega reda in medosebnih odnosov. To najprej pomeni radikalno razlikovanje med deskriptivnimi ali narativnimi in normativnimi pristopi do delovanja in do odnosov med razumskimi bitji.

Deskriptivna ali narativna dimenzija v prikazu človeškega življenja glede na njegovo človekoljubno delo nakazuje, da psihološko realistične osebe igrajo ključno vlogo, ko govorimo o praktični dimenziji dejanskega življenja, o sprejemanju odločitev in sodb, pri svojem prizadevanju, da uskladijo način življenja z resnico o vesolju, da dosežejo najvišjo raven moralnega življenja, pri razodetju in mističnem razumevanju in pri moralnih izzivih in možnostih, ki se kažejo v našem globalnem času. Kljub temu pa praktične izkušnje vodijo mislece in modrece v vseh kulturah in religijah, da širijo svojo vero in vrednote v normativnih oblikah, glede na pravi-

la in zakone, ki so določeni za usmerjanje človekovega življenja (Schweiker 2008, 1–15).

Če Sveto pismo razumemo kot celoto, nas to vodi k prepoznavanju nenavadne raznolikosti deskriptivnega in normativnega načina izražanja, ki sta med seboj povezana in podpirata eden drugega. Tu lahko omenimo ugotovitev, da so svetopi-semska besedila osredotočena na subjekt, ne na objekt (Gabel, Wheeler in York 1996, 5–7). V Svetem pismu subjekti predstavljajo stališča in sporočila, predvsem v literarnih likih in v stilističnih variantah, od enega odlomka do drugega. Sveto pismo vsebuje številne literarne oblike gradiva: od najbolj popularnih žanrov – zgodovinske pripovedi, rodoslovja, pravila obredov, pregovorna modrost, prispodobne (parabole), alegorije, napovedi prerokovanj, molitve, pisma, itd. – do drugih oblik, ki jih je težje razvrstiti. Ponekod so abstraktni pojmi povzeti kot krajši doktrinarni izraz, večinoma pa jih nadomesti nekaj specifičnega in konkretnega, toda smisel nečesa za besedami, metaforami, simboli in za literarnimi posebnostmi je videz enotnosti in splošne pomembnosti.

Med literarnimi sredstvi, ki jih izberejo avtorji, so še posebno pomembni simboli in metafore, ker širijo njihov pomen na področja, na katerih drugače pomena ne bi našli. Podobe, metafore in alegorije iz pastirskega in kmečkega življenja večinoma odsevajo vsakdanje življenje, dejansko, vidno resničnost, so pa tudi odziv na skrite in druge možne pomene za njimi (Avsenik Nabergoj 2011). Literarni teksti nimajo samo enega jasnega pomena; dvoumnost je še posebno in sama po sebi poetični ideal. Semantična in literarna sredstva izražanja – kot govorna figura in kot besedna igra – večinoma kažejo na nedoumljive globine odnosa med Bogom in človeštvom. Osnovni dobesedni pomen nekaterih besed dopušča ustvarjalno možnost, da so te besede vzete iz njihovega običajnega pomena in uporabljene v neki drugi miselni zvezi. Primat dobesednega pomena – drugače od raznih alegoričnih branj – ostaja glavno načelo v judovski in v krščanski interpretaciji Svetega pisma. Metaforični pomen širi osnovni pomen na področja, na katerih ga drugače ne bi našli. Kadar nekaj specifičnega in konkretnega nadomesti abstraktne pojme, lahko govorimo o »utelešenju« besede v vsakdanjem življenju, v okviru celotnega pogleda na življenje.

3. Zbliževanje metod ob upoštevanju literarnih značilnosti Svetega pisma

Judovski literarni teoretiki, Erich Auerbach, Meir Sternberg in še nekateri drugi, so izredno veliko prispevali k diskusiji o razmerju med obliko in sporočilom hebrejskega Svetega pisma. Auerbachovo delo *Mimesis* je imelo izjemen vpliv na zbliževanje metod v sodobni biblicistiki v razmerju do svetnih znanosti. Auerbach je primerjal predstavitev resničnosti v Homerjevih pesnitvah in v pripovedih hebrejskega Svetega pisma. Ugotovil je, da si Homerjevi govori in opisi prizadevajo izraziti vse, kar je mogoče zaznati od zunaj. Homerjev literarni pristop zajame le to, kar obstaja »v ospredju«:

»Ni mu treba trkati na zgodovinsko resnico svoje pripovedi, njena resničnost je dovolj močna; omreži nas, zaprede nas vanjo, in to mu zadošča. Ta »resnični« svet, ki obstaja sam zase in nas vase potegne s svojim čarom, tudi ne vsebuje ničesar drugega kakor samega sebe; homerski pesnitvi ničesar ne skrivata, v njiju ni nobenega nauka in nobenega skrivnega drugega smisla. Homerja lahko analiziramo, ne moremo pa ga razlagati.« (Auerbach 1998, 18)

Popolnoma drugače je v predstavitvah starozaveznih zgodb:

»Starozavezni liki so nosilci Božje volje, pa vendar zmotljivi, podvrženi nesreči in ponižanju – in sredi nesreče in ponižanja se skoz njihovo delovanje in govorjenje razodeva Božja vzvišenost. Med njimi skoraj ni nobenega, ki ne bi, kakor Adam, zapadel najglobljemu ponižanju – in skoraj nobenega, ki ne bi bil vreden osebnega občevanja z Bogom in osebnega Božjega navdih. Ponižanje in povišanje sta veliko globlji in višji kakor pri Homerju in v temelju spadata skupaj.« (Auerbach 1998, 21)

Auerbach glavne značilnosti svetopisemskih pripovedi označi najprej kot poseg v globine, to je usmerjenost v perspektivo ozadja v nasprotju do tega, kar je v ospredju. Druga posebnost je skriti pomen, ki zahteva razlago na več različnih ravneh. Za svetopisemske pisce je značilno, da raje kažejo na psihološki proces v osebah, namesto da bi jih izrecno opisovali.

Auerbachovi pogledi o posebnostih svetopisemskih pripovedi so vplivali na številne novejšje literarne kritike, med drugim na Meira Sternberga z Univerze v Tel Avivu, ki se je v svetu uveljavil s svojimi hebrejskimi študijami o literarnih značilnostih svetopisemskih zgodb. Sternberg se zaveda, da mora interpretacija potekati v skladu z normami in usmeritvami, ki jih vsebuje besedilo samo. Vendar poudarja tudi, da »temeljne postavke ali splošna merila verjetnosti izhajajo iz »vsakdanjega življenja« in obstoječih kulturnih določil« (Sternberg 1985, 189). Mar to pomeni, da bi v to opredelitev morali vključiti tudi zgodovinski in družbeni kontekst? Kakšno vlogo imata zavest in dojemljivost človeške narave? Če človeški duh in srce ne bi mogla dojemati pripovedi o zgodovinskih dogodkih in besed, metafor, simbolov in zgradbe pripovedi ali pesnitev, bi bilo vsako prizadevanje razlage zaman.

Po Sternbergovem mnenju postavljajo bralci svetopisemskih pripovedi vprašanja o verodostojnosti dogodkov in njihovega pomena. Vsaka eksegetična metoda torej uporablja splošna pravila verjetnosti, zlasti kadar besedila postavljajo konfliktna trditve. Protislovja in paradoksi zajemajo celo osrednja vprašanja. Zato je toliko bolj pomembno, iskati skladnost s splošnim čutom razuma in srca. Znano je, da je v vseh antičnih kulturah celotno pojmovanje pravičnosti temeljilo na priznavanju nespremenljive božanske avtoritete ali kozmične pravičnosti in enakosti. Povračilo je prvotni zakon, ki velja za kozmos in za zgodovinske dogodke. Toliko bolj je pomembno splošno prepričanje svetopisemskih pisateljev, da so nekateri dogodki onkraj zakona povračila. Prav ta postavka dokazuje, da obstaja specifično hebrejsko pojmovanje Boga, ki ni v prvi vrsti Bog pravice, temveč Bog sočutja, usmiljenja, ljubezni in spra-

ve. Kolikor bolj univerzalna in enotna je postajala zgodovinska perspektiva, toliko bolj nedoumljiva se zdijo božja pota do človeka. Prizadevanje za enotno teološko perspektivo zgodovine je odločilno v razlaganju nejasnih ali dvoumnih svetopisemskih odlomkov. Samo na temelju celotne perspektive splošne zgodovine odrešenja je mogoče ugotoviti, da sta prav absolutna božja avtoriteta in zahteva po človekovi absolutni pokorščini najpomembnejši temi Svetega pisma.

4. Sklep

Specifični pomen svetopisemskega koncepta razodetja in Božje besede je mogoče razumeti le, če je težišče raziskovanja na literaturi znotraj konteksta kultur in če vztrajamo na metodologiji interdisciplinarnega študija. Odločitev za primerjalno metodo pomeni prvi korak zblíževanja metod. Drugi korak k zblíževanju metod in kultur je eksistencialna osnova interpretacije besedil. Načelo primerjalnega in interdisciplinarnega študija vključuje občutek za človeško izkušnjo in nas tako vodi v skupne antropološke osnove presojanja naše kulture. Ker pomenski obseg koncepta razodetja in besede v Svetem pismu odraža skupno človeško zavest, je vsaka obravnava tega koncepta v odličnem pomenu interdisciplinarna, medkulturna in med-religijska. Najbolj uspešen vidik k zblíževanju metod na področju svetopisemskih in širše humanističnih znanosti je naraščajoče zanimanje za razumevanje Svetega pisma kot literature. Vrednotenje pripovedi v temeljnih žanrih, kakor so zgodovina, mit, avtobiografija, biografija, prisposoda ali alegorija, se popolnoma ujema s časovno in zgodovinsko obliko človeškega bivanja, ki ga ni mogoče ločiti iz spomina na preteklost in iz pričakovanj prihodnjih časov. Svetopisemske pripovedi, pesnitve in pisma so v soglasju s splošnimi izkušnjami in imajo pomembne izobraževalne prednosti.

Reference

- Auerbach, Erich.** 1998. *Mimesis: Prikazana resničnost v zahodni literaturi*. Prevedel Vid Snoj. Labirinti. Ljubljana. Literarno-umetniško društvo Literatura.
- Avsenik Nabergoj, Irena.** 2011. *Literarne vrste in zvrsti: Stari Izrael, grško-rimska antika in Evropa*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Barr, James.** 1961. *The Semantics of Biblical Language*. Oxford: Oxford University Press.
- Gabel, John B., Charles B. Wheeler in Anthony D. York.** 1996. *The Bible as Literature: An Introduction*. New York-Oxford: Oxford University Press.
- Krašovec, Jože.** 2012. *Prevajanje med teorijo in prakso*. Ljubljana: Založba SAZU.
- Levering, Matthew.** 2008. *Biblical Natural Law: A Theocentric and Teleological Approach*. Oxford: Oxford University Press.
- Matjaž, Maksimilijan.** 2007. Od Besede k Osebi: Relacijski vidik Janezove kristologije. *Bogoslovni vestnik* 67: 393-405.
- Sternberg, Meir.** 1985. *The Poetics of Biblical Narrative: Ideological Literature and the Drama of Reading*. Bloomington: Indiana University Press.
- Schweiker, William, ur.** 2008. *The Backwell Companion to Religious Ethics*. Malden, MA-Oxford-Carlton: Blackwell.
- Volf, Miroslav, Ghazi bin Muhammad in Melissa Yarrington, ur.** 2010. *A Common Word: Muslims and Christians on Loving God and Neighbor*. Grand Rapids, MI-Cambridge: W. B. Eerdmans.